

"En svensk tiger" - eller "Det tydliggjorda kulturmötet."

Kulturmöten i barnomsorgen i norra Botkyrka

av Owe Ronström, Ann Runfors och Karin Wahlström

Inledning

Under ett antal år i början och mitten av 80-talet forskade etnologen Billy Ehn kring daghemsliv och kulturmöten. Sitt material samlade han in under åtta månaders anställning som vikarierande barnskötare på fyra olika daghem i norra Botkyrka, samt under sju månaders vistelse på ett och samma daghem, "Tigern", också det i norra Botkyrka. Utgångspunkten för det första av de båda studier som blev resultatet, "Ska vi leka Tiger?" (1983) var en idé om daghemmen som en brännpunkt där djupt liggande och därför vanligen svåråtkomliga värden, idéer och tankefigurer i det svenska samhället kunde komma att föras upp till ytan. För Ehn förkroppsligade daghemmen "vissa centrala drag i nutida svensk kultur, tex vissa föreställningar om barn, om arbetsmoral, könsuppdelning och om förhållandet till naturen." Tanken var att grundläggande motsättningar i den svenska kulturen, "som de mellan barn och vuxna, individ och kollektiv, personligt och opersonligt, kaos och ordning, samt mellan lek och allvar", skulle kunna bli särskilt tydligt gestaltade i den normativa miljö som daghemmet utgör (Ehn 1983:15).

I den andra daghemsstudien, "Det otydliga kulturmötet" (1986) utgick Ehn från idén om daghemmen som en kulturell byggarbetsplats där möten mellan olika sätt att leva kunde studeras med ovanlig skärpa. Vad han ville undersöka var "vad som faktiskt sker när svenskar och invandrare möts i ett bestämt sammanhang. /.../ I första hand analyseras daghemmet som en kulturmötesarena och i fokus står de sociala strategier som människor använder för att bemästra mångfalden." (Ehn 1986:17) Om varför just daghem skulle vara en lämplig arena att bedriva kulturmötesstudier på, skriver Ehn:

När jag började den här undersökningen tänkte jag mig kulturmötet mellan svenskar och invandrare på dagis som en tydlig konfrontation mellan olika sätt att leva och tänka. Jag trodde också att just barnuppfostran skulle vara särskilt konfliktfylld, eftersom den är så viktig för etniskt överlevande och kulturell överföring. (Ehn 1986:156)

Men varför då bedriva sådan forskning just i norra Botkyrka? Svaret är enkelt: på få platser i Sverige är den kulturella mångfalden större. Omkring 50% av befolkningen är

utländska medborgare eller födda utomlands. Av barnen under 7 år har ca 75% utländsk bakgrund, omkring 40% av dem är utländska medborgare eller födda utomlands.¹

I sin vardagliga praktik har barnstugorna därför att möta barn och föräldrar med språk, erfarenheter, vanor, värderingar, ideologier och livsstilar från en lång rad främmande länder över hela världen.² På de flesta barnstugor är barnen med svenska som modersmål i minoritet. På en av stugorna finns 71 barn, varav 7 har svenska som modersmål. På en annan finns 81 barn och av dessa är tre "svenska", medan de övriga barnen har åtminstone en förälder med utländsk bakgrund.³

Av den "områdesprofil" som kommunen låtit sammanställa framgår att flest bland de många olika invandrarna är de från Turkiet, Finland och "övriga Asien", därefter de från "övriga Europa", Chile, Jugoslavien och Afrika. Bakom var och en av dessa beteckningar döljer sig människor med olika språk, religion, klass, kultur. Det som är utmärkande för befolkningsstrukturen i norra Botkyrka som helhet är själva mångfalden, att ingen invandrargrupp är stor nog att göra sig gällande, att ingen är mäktig nog att diktera villkoren för de andra. Hur denna mångfald ska organiseras blir därför en

---

¹ Enligt befolkningsstatistik från Botkyrka kommun fanns 1980 4865 barn under 7 år, vilket motsvarade ca 14 % av befolkningen. 1992 var antalet barn mellan 0-6 år 3791, vilket motsvarade ca 11% av den totala befolkningen på 34.000 personer.

² Våren 1993 finns sjutton barnstugor i norra Botkyrka, med sammanlagt 425 anställda (inklusive städ och kökspersonal) och 1375 inskrivna barn. I Alby finns våren 1993 6 daghem, i Fittja 4, i Eriksberg 2 och i övriga Hallunda/ Norsborg 4. Drygt 50% av barnen i norra Botkyrka är inskrivna i barnomsorgen. Motsvarande siffra för hela riket är 49%. Som jämförelse kan nämnas att i Stockholms stad är 69,4% av alla barn under 7 år inskrivna i barnomsorgen (USK-aktuellt 1993:2 ss 49-51).

³ Eftersom föräldrar med annat hemspråk än svenska kan komma att utnyttja rätten till hemspråksträning för sina barn är förmodat hemspråk en vanlig indelningsgrund på daghemmen i norra Botkyrka. Att avgöra hur många barn på en stuga som är svenskspråkiga och har svenska som modersmål är inte alltid lätt. En del föräldrar med utländsk bakgrund talar svenska hemma med sina barn, men lär dem också sitt eget modersmål. Av barnstugan Anemonens 84 barn har fem föräldrar med svenskt ursprung, men omkring tio talar svenska hemma med sina föräldrar.

ständigt brännande fråga, såväl ideologiskt som i vardaglig praxis, såväl på gator och torg, som på barnstugor, i skolor och på vårdinrättningar.

Resultatet av sina kulturmötesstudier sammanfattade Ehn under rubriken "Det otydliga kulturmötet". Vad han mötte i norra Botkyrka i början och mitten av 1980-talet, var en värld där "mångfalden raderade ut sig själv", genom att man följde "den minsta gemensamma nämnarens etikett". En "kulturell vapenvila" rådde, till vilken inte minst barnen bidrog,

genom att lekande lätt bortse från de nationella skillnaderna och istället behandla varandra som kamrater, beroende på ålder, kön, intressen. Hur de än grupperar sig påminns de om förskolans grundregler: alla får vara med, alla är lika bra, alla ska dela med sig. (Ehn 1986:161)

Också personalen bidrog aktivt till den kulturella vapenvilan. En vanlig strategi för att bemästra och neutralisera mångfalden var att precis som barnen bortse från nationella och kulturella skillnader och istället individualisera främlingarna, genom betona deras unika, personliga egenskaper. En annan var tvärtom att exotisera dem och se dem som typiska representanter för sin kultur. En tredje strategi var att "konkretisera mångfalden i ett par hanterliga problemområden och sedan ägna den mesta av uppmärksamheten åt dessa" (Ehn 1986:44). Genom att översätta kulturmötet till en fråga om språk, kunde personal och föräldrar få det att anta konkret form. De kulturella skillnaderna blev hörbara och därmed också förhandlingsbara.

Det sammanlagda resultatet av allt detta, menar Ehn, var en kosmopolitisk anda, en artighetskultur som han karaktäriserar med termen "samlevnadsfrid". Den kulturkamp om "hur man bör leva och tänka" som han väntade sig finna, "urladdades genom att majoritetssamhällets livsstilar blev detsamma som tillfredställelse av legitima behov" (Ehn 1986:163). Sätten att åstadkomma detta var bl.a. psykologisering, försakligande, betonande av rationalitet och att låta "sunda förnuftet" råda.

Att det "sunda förnuftet" i det här sammanhanget faktiskt är ett uttryck för svensk kultur gör varken personal eller barn något väsen av. Det praktiska livet både avdramatiserar kulturmötet och förstärker majoritetens påverkan genom att de starkaste idéerna och vanorna uppfattas som "naturliga". (Ehn 1986:162)

Tio år senare

Hur är det då idag, tio år senare? Ehns båda studier har utgjort viktiga teoretiska utgångspunkter och jämförelseobjekt för oss när vi nu, knappt ett decennium senare,

vänt oss till samma område för att ställa liknande frågor.⁴ "Samlevnadsfrid" råder ännu på daghemmen i norra Botkyrka, så långt vi kan bedöma. Även i början av 1990-talet framstår kulturmötet till väsentliga delar som otydligt. Av våra intervjuer att döma används samma slags strategier för att möta mångfalden och bemästra kulturmötet också av dagens personal. I vissa bestämda typer av situationer lyfts barnens och deras föräldrars kulturella bakgrund fram och hyllas, särskilt i samband med dans, musik och mat. Men det finns också situationer i vilka det kulturella ursprunget betraktas mer som en belastning, som något som bör slipas av. Typiska exempel är när barnen genom klädsel, uppträdande eller sätt att leka ger uttryck för "stereotypa könsrollsmönster", eller när de löser konflikter genom att slåss istället för att prata.

En vanligare strategi tycks dock vara att åsidosätta den kulturella tolkningsramen. Det kan göras genom att individualisera barnen och framhäva dem som unika personligheter, eller genom att "generalisera" barnen och se dem som medlemmar i en universell enhetlig kategori ("barn är ju ändå alltid barn"), som följer en naturlig, objektiv och vetenskapligt fastställd utvecklingskurva ("det gäller att kunna barns utveckling på sina fem fingrar"). Genom pedagogiserande, försakligande, vetenskapliggörande och betonande av rationalitet, får man det som utifrån lätt skulle kunna uppfattas som konfrontationer mellan olika värdesystem att framstå som möten mellan kunskap och okunskap, normalitet och onormalitet, sunt förnuft och oförnuft. I sina hem må barnen tala hemspråk och "ha sin kultur". Men på dagis transformeras "det kulturliga" i barnen till "det naturliga" och kulturmötet osynliggörs.

Också den tredje av Ehns strategier är tydligt framträdande i våra intervjuer. Genom att konkretisera mångfalden, översätta den till "ett par hanterliga problemområden", till exempel svenskspråksträning, naturvivelser, firande av traditioner, blir den möjlig att hantera på en vardaglig nivå. Med tiden har man försett sig med färdiga lösningar och väl inövade handgrepp för att möta avvikande vanor och beteenden av olika slag. Ett lager av extra stövlar, tröjor och "galonisar", gör det möjligt även för dem som kommit till dagis i finkläder att följa med ut i naturen. Man kan "råka" spilla på smutsiga eller illaluktande barn, för att få anledning att tvätta dem och deras kläder. Att vissa inte äter fläsk och andra inte mjölkprodukter är nu så vanligt att det blivit en del av de vardagliga rutinerna.

---

⁴ Till skillnad från Ehn har vårt intresse enbart rört personalens uppfattningar om sitt arbete, varför vi begränsat oss till intervjuer.

Betydligt svårare att hantera är barn som slåss, föräldrar som agar sina barn, eller inte är tillräckligt engagerade i deras uppfostran. Och vad ska man egentligen göra när föräldrar kräver att deras barn lämnas utanför födelsedagsfirande och julfirande? En av dagiskulturens allra viktigaste regler är ju att alla ska få vara med! Grundinställningen till dessa problem är positivt pragmatisk och flexibel. Säkert är flexibiliteten en nödvändig anpassning till arbetets ständigt skiftande villkor. Genom att vara flexibel och sträva efter enkla lösningar kan man undvika konfrontation och konflikt. Man kan ju inte ständigt ta strid om allt! Men flexibilitet är inte bara en effektiv strategi för konfliktundvikande, utan också ett viktigt medel att upprätthålla de självklara och grundläggande värden som dagiskulturen som helhet vilar på. Här är återigen bufferten av stövlar och galonisar ett bra exempel, den gör ju att man kan undvika bråk med föräldrar som skickar sina barn till dagis i söndagskläder och ändå med gott samvete skicka barnen ut i friska luften varje dag, i alla väder.

Förändringar

Så långt överensstämmer våra iakttagelser alltså ganska väl med Billy Ehns. Men även om mycket är sig likt, finns det trots allt sådant som uppenbarligen förändrats. I "Ska vi leka tiger" skriver Billy Ehn om tveksamhet och osäkerhet som karaktäristiska drag i dagiskulturen. Denna tveksamhet och osäkerhet tog sig många uttryck, till exempel hur man ska få barnen att lyda och samarbeta, vilka pedagogiska metoder som ska gälla och vad som är rätt och fel, sant och falskt. Ehn beskriver hur personalen eftersträvade konkreta lösningar, "åtgärder", och hur de tycktes vänta på det förlösande receptet för att motverka det omgivande samhällets alla problem och skapa ett lyckat samhälle (1983:45).

I våra intervjuer finns inte många spår av en sådan tveksamhet eller osäkerhet. Ett genomgående tema är istället hur medvetenheten om dagisarbetets innehåll och mål ökat under de senaste åren. Inte heller kan vi finna några ekon efter rop på förlösande recept. Snarare tycks det som om "trösklarna" för att överhuvudtaget uppfatta saker och ting som problem höjts betydligt.

Det i intervjuerna mest medvetet framhävda och också mest värdeladdade är utan tvekan "det svenska". I sina beskrivningarna framställer personalen barnstugorna i norra Botkyrkas invandratätaste områden som svenska utposter i en annars icke-svensk omgivning. En barnskötare uttryckte det väl när hon sa: "Vi ger nästa generation koderna till vår kultur. Det stärker oss alla tillsammans och vi känner att detta är ett svenskt dagis." Det medvetet framställda innehållet i denna "vår kultur" är framförallt språket, naturen och traditionerna. Att vara svensk översätts till att tala svenska, att

respektera allemansrätten och uppskatta lukten av svamp i skogen en klar höstdag, att fira midsommar, påsk, lucia och andra "svenska dagar". Tillsammans och var för sig fungerar språket, naturen och traditionerna som metaforer för kulturell identitet, såväl som tecken på graden av assimilation och integration.

Också i Ehns beskrivning av daghemskulturen har "det svenska" en viktig roll. Det svenska språket stod även på 1980-talet i centrum för den mångkulturella praktiken på dagis, inte minst som metafor för gemenskap och förståelse. Men det som då närmast var en självklar och därför relativt osynlig fond eller ram för interaktionen, har idag lyfts fram i förgrunden och synliggjorts på ett mycket medvetet sätt. Det handlar inte längre om gemenskap och kulturell förståelse i allmänhet, utan om gemenskap kring *svenska traditioner* och förståelse av *svensk kultur*.

Sammanfattningsvis kan man alltså säga att "det otydliga kulturmötet" i vissa bestämda avseenden blivit mindre otydligt. Beredskapen för att möta mångfalden tycks ha ökat. Mål och metoder har blivit mer medvetandegjorda, verbaliserade, genomlysta. Det finns nu fler färdiga strategier och handgrepp för att hantera och bemästra olikheter och avvikelser. Samtidigt har ribban för att överhuvudtaget uppfatta olikhet som problem höjts betydligt. Genom språkträning, naturvistelser och firandet av traditioner förmedlas kunskaper, beteenden och värden som personalen själva framhåller som "typiskt svenska". Men precis som tidigare fortsätter förstås överförandet av mer osynliga värden, normer och beteenden, som konfliktundvikande, rationalitet, strävan mot modernitet och individens frihet.

Målen

Barnomsorgen har att utgå från det varande, uppgiften är att vårda skydda och fostra. Men siktet är samtidigt inställt på det kommande; uppgiften är ju också att lära och utveckla, att skapa framtidens medborgare. Personalen ser som sin uppgift att fostra trygga, stabila barn, frimodiga, hänsynsfulla barn, som kan samarbeta i grupp, som inte berövas 99 av sina 100 språk och som dessutom är väl insocialiserade i det svenska samhället. Men hur ska det gå till? Vilka mer långsiktiga mål kan barnomsorgspersonalen i norra Botkyrka tänkas ha?

En näraliggande tolkning är att målet helt enkelt är försvenskning, en påtvingad assimilering till svensk kultur. Det tycks verkligen som om den kulturellrelativistiska ideologi som förbehållslöst predikar valfrihet och kulturell pluralism på alla områden och till varje pris, har få anhängare bland dagispersonalen. Visst uppmuntrar man och hyllar kulturell mångfald, men det är en mångfald som begränsas till vissa situationer

och till vissa positiva och problemfria områden, som mat, dans och musik. Trots att de valt att arbeta i en av de mest mångkulturella miljöerna i Sverige, har dagispersonalen ändå i stort sett samstämmigt valt att öppet och mycket bestämt framhålla sina arbetsplatser som *svenska dagis*.⁵ Man vill få barnen att tala och tänka på svenska, att fira svenska traditioner, att uppleva och förstå naturens skönhetsvärden. De kortsiktiga effekterna av dessa strävanden är svåra att uppskatta, men på lång sikt kan resultatet svårligen bli annat än assimilering, försvenskning.

En annan näraliggande tolkning är att målet är att skapa en "minsta gemensamma nämnarens kultur". För hur ska man egentligen kunna få vardagens alla enkla, praktiska rutiner att fungera på en barnstuga med 71 barn, där blott sju är svenska (dvs har minst en svensk förälder) och de andra har antingen laotiska, kantonesiska, arabiska, bengaliska, polska, turkiska, spanska, finska, syrianska eller något ytterligare språk som modersmål? På en av avdelningarna på detta dagis talades bland de 17 barnen nio olika språk!

På dagis, liksom för övrigt i mycket av den samhällliga debatten om invandrarna och det mångkulturella samhället, låter man ofta gemensamt språk tjäna som metafor för social och kulturell gemenskap. Den bakomliggande tanken går i cirkel runt sig själv: Talar man svenska är man svensk, med svensk kultur; och är man svensk, med svensk kultur, så talar man svenska! En av de viktigaste grundläggande reglerna på dagis är ju att alla ska kunna vara med, att ingen ska lämnas utanför. Förutsättningen för, liksom också tecknet på att man är med, delaktig, innanför, är att man talar svenska. De många språken bland barnen utgör därför ett potentiellt hot mot gemenskapen.

Flexibilitet är ett av de viktigaste medlen mot denna hotande disintegration. Mycket tid och kraft går åt till att "fixa till det". Problem omdefinieras till utmaningar, och själva utmaningen ligger i att i den givna situationen, alla svårigheter till trots, upprätthålla den grundläggande ordning och de bakomliggande värden som dagiskulturen vilar på. Ett sådant utmanande problem som flera av de intervjuade berättat om är att när blandningen blir tillräckligt omfattande tycks den kunna lösa upp sig själv och omvandlas till normalitet. Vad man är rädd för tycks vara det som i antropologisk litteratur brukar kallas "kreolisering" (jfr Hannerz 1992), dvs att barnen i norra Botkyrka utvecklar en särskild, och underförstått sämre, "blandkultur" som gör dem till

---

⁵ Här är det värt att påminna att detta gäller såväl den svenska som den invandrade personalen.

stigmatiserade avvikare i sitt eget land.⁶ Framför allt är man rädd för kreolisering av svenska språket:

Det är också så att svenska barn kan färgas i språket av alla de olika språken på avdelningen. Det blir inte ren svenska, det blir lite halvt. Därför läser vi kapitelböcker och sagor, lyssnar på band. Språket erövrar också genom musik och danser och sagor. Man förklarar både med ord och med kroppen. (Barnskötare)

Ett sätt att förklara satsningen på svenska och svensk kultur skulle faktiskt kunna vara att det i personalens ögon helt enkelt inte finns något annat alternativ. Blandningen av språk, livsstilar, seder och bruk på dagis, är nu så stor att "det svenska" framstår som den enda möjliga gemensamma nämnaren.⁷ Om dagis ska fungera, om alla ska kunna vara med, krävs att alla förstår svenska och svensk kultur.

Men allt handlar inte bara om att skapa möjligheter för barnomsorgen att fungera. Personalen är i högsta grad medveten om att det finns en värld också utanför dagis, dit barnen ska slussas om bara några år. Denna medvetenhet behöver man inte läsa mellan raderna för att uppfatta, den är klart och tydligt uttryckt i de flesta av våra intervjuer. Också för att barnen ska "integreras i samhället", klara skolan, och senare få arbete och ett värdigt liv, är det nödvändigt att lära dem tala svenska och leva "på svenska". Det är ju trots allt i Sverige barnen ska leva i framtiden!

---

⁶ Att rädslan inte är obefogad visar debatten om den s.k.

"Rinkebysvenskan". I ett hårdnande ekonomiskt och politiskt klimat löper de som talar bruten svenska med stor sannolikhet större risk än andra att bli utan arbete, utbildning och bostad. En motsvarighet till "Rinkebysvenska" finns också i Botkyrka, av lärare där benämnd "Hallundasvenska" eller "Fittjaspråket".

⁷ Så uppfattat påminner situationen i norra Botkyrka inte så lite om förhållandena i den mångkulturella staden Sohar (Barth 1983). Där har människor av många slag levt samman så länge att det utvecklats en kultur för umgänge över etniska och sociala gränser. Det är just denna typ av "interkulturell" kultur som Billy Ehn menade sig finna i norra Botkyrka i 1980-talets början. Om något har ändrat sig sedan dess skulle det i så fall vara att intensiteten i lanseringen av "det svenska" ökat, kanske som ett svar på att mångfalden ökat. "Det svenska" framstår alltmer som den interkulturella kultur, eller "gemensamma nämnare", man strävar efter att införa.

Vad ska man då tro? Är målet assimilering, att radera ut den etniska mångfalden och skapa svenskar? Eller är det att bygga vidare på och förstärka en lokal "minsta gemensamma nämnarens kultur"? Eller är det rent av så att det ena följer mer eller mindre automatiskt av det andra?

Det är uppenbart att ett av de viktigaste målen för de personer vi intervjuat är att i den intensiva mångfalden av språk, kulturer, beteenden i norra Botkyrka skapa en gemensam "upplevelsevärld", en "lingua franca-kultur", där man kan mötas och utbyta erfarenheter på ett gemensamt språk. Så långt liknar det vad Billy Ehn i sin bok "Det otydliga kulturmötet" beskriver som en gemensam "artighetskultur". Det som nu tillkommit är den klart uttalade uppfattningen att denna gemensamma kultur ska vara svensk, om så bara av praktiska skäl. Men som redan påpekats, vare sig man är medveten om det eller inte kan resultatet av detta knappast bli annat än assimilering.

Vid en noggrannare läsning av intervjuerna framträder också ett annat mål, ibland mellan raderna, ibland tydligt markerat. En barnskötare med ursprung från Finland berättade att hon hade så många barn med annat modersmål än svenska att ta hand om, att svenskspråksträningen självklart framstod som en av hennes allra viktigaste arbetsuppgifter. Men hon framhöll också en annan aspekt som framstår som ännu viktigare:

Vi ska inte göra avdelningarna tvåspråkiga. Det är svenska vi ska prata. Vi aktar oss väldigt noga för tvåspråkiga grupper. OR: Hur ser du på hemspråksundervisningen på dagis, på språkfrågan överhuvudtaget. IP: Hemspråk, det beror på lärare. Det finns bra och dom som bara kommer och sitter av tiden. OR: Men tvåspråkiga grupper aktar ni er för? IP: Här pratar vi svenska, det tycker jag är viktigt, att vi håller oss till ett språk. Sen är det upp till föräldrarna att utöva sitt hemspråk hemma. OR: Varför är det viktigt? IP: Vi har svenska barn. Det är viktigt att vi håller oss till ett språk, det är det vi ska använda i vårt jobb, inte blanda många olika. Jag vill att barnen när de börjar skolan, att de är väldigt starka just i svenska språket. Det är viktigt att de lär sig läsa och skriva, att även de här invandrabarnen har chansen att bli duktiga i skolan. Dom har ju sån nackdel, de är inte så himla duktiga i språket, de svenska barnen har försprång språkligt. (Barnskötare)

För henne, liksom för de flesta bland personalen, är "samlevnadsfrid" kring en gemensam kultur ett viktigt mål på vägen, en nödvändighet för att det samhälle man har omkring sig överhuvudtaget ska kunna bestå. Men det är också något mer. Barnen är olika, intensivt olika. De har olika förutsättningar och det leder till att de inte får lika möjligheter i skolan, på arbetsmarknaden, i livet. Det medvetet framodlade svenska blir i detta ljus inte ett mål, utan ett *medel*. Målet är istället en framtid där den hotande konfliktfyllda, segregerade mångfalden ersätts av en löftesrik konsensusfylld,

integrerad, mångfald. Satsningen på "det svenska" tycks i detta ljus handla om hur man ska kunna ge barnen förutsättningar att "klara sig i samhället" och få sin rättmätiga del del av den svenska välfärden, kort sagt, hur man ska åstadkomma *jämlikhet* och *rättvisa*.

Ett sätt att tolka dagispersonalens strävanden kunde alltså vara att se dem som försök att omsätta det invandrapolitiska jämlikhetsmålet till en mer konkret praktik. Men ser man till innehållet i dessa försök är det nog rimligare ändå att se dem som utslag av ett grundläggande drag i svensk byråkratisk tradition, ja till och med i den skandinaviska kulturen som helhet, den likhetsprincip med lång historisk kontinuitet som legat till grund för såväl Jantelagen, som folkhemmet och efterkrigstidens välfärdspolitik.

Fronten

Samtidigt med det tydligt framhävda strävandet efter ett harmoniskt, konfliktfritt och jämlikt samhälle finns också ett starkt framträdande konfliktperspektiv i personalens berättelser. De tycks uppfatta sig själva som mitt uppe i en social och kulturell kamp om barnens och i förlängningen hela Sveriges framtid, en kamp vars själva front löper tvärs genom dagis och vars mål är ett framtida harmoniskt, konfliktfritt och jämlikt samhälle.

När vi bett personalen berätta om sitt arbete har de ofta svarat med att jämföra med andra områden. Budskapet man vill ge är att "dom därborta" inte vet hur bra de egentligen har det. Det som "på andra håll" är stora och besvärliga problem, är bara småpotatis i jämförelse med situationen i norra Botkyrka.

Behoven är större i Botkyrka än på andra håll, menar personalen, och det medför att deras arbete blir mer krävande, men samtidigt känns mer meningsfullt. I "svenska" områden har barnen kanske till och med mer än vad de behöver, men i norra Botkyrka måste man "ge dem allt", omvårdnad, trygghet, normer, intellektuell och emotionell stimulans av olika slag. I hemmen uppfostras barnen till att bli olika - och därmed ojämlika. En av barnomsorgens viktigaste uppgifter i norra Botkyrka blir därför att utjämna skillnaderna, att fungera som alternativ och komplement till hemmen. Eftersom invandrare inte tar med sina barn ut i naturen får dagispersonalen göra det; eftersom invandrabarn tittar så mycket på kabel-TV, får personalen ta med dem på bio och teater:

Skogen naturen är nåt fint, vi vill lära barnen det. Att det finns bio och teater istället för kabel. Men tex i Rönninge kan det vara tvärtom. Där finns det så mycket att göra med ridning, bio och teater tex. (Pedagoghandledare)

I dessa och andra liknande beskrivningar tonar dagispersonalen fram som frontkämpar som slåss för barnens bästa, för lika villkor och lika förutsättningar. Man slåss för

rättvisa och jämlikhet genom att motsätta sig den ideologi som okritiskt hyllar etnisk olikhet och segregering. Mångfald är bra, när man kan välja. Men barnen ska inte tvingas in i segregering. Vapnen i kampen är tuktning och näringstillförsel: å ena sidan svenska språket, traditionerna, naturen, det som uppfattas som typiskt svenskt; å den andra musiken, rytmen, leken, allt det som de inte får i hemmen. Det är därför det är så särskilt viktigt just i norra Botkyrka att ha välutbildad, engagerad och framför allt svensk personal.

En finsk barnskötare vi mötte berättade att det inte var svårt att få jobb när hon vid mitten av 1980-talet kom till Botkyrka. Men om hon skulle sökt arbete på sitt eget dagis i dag, skulle hon nog få nobben. Därför ville hon bestämt avråda unga invandrartjejer att söka förskolläraryt utbildning, "de får inget jobb om inte svenskan är perfekt", åtminstone inte i norra Botkyrka. Strävandena på dagis att slippa särbehandla invandrarnas barn i framtiden, kan alltså paradoxalt nog leda till att man idag ser sig tvingade att särbehandla invandrare som söker anställning inom barnomsorgen!

Avslutning

Som vi ser det kan dagispersonalens uttalanden förstås som en motståndskamp mot den etniska ideologi som under de senaste decennierna vunnit allt mer terräng i Sverige.⁸ Utanför dagis må folk "ha sin kultur" och vara aldrig så olika. Men inom de gränser som personalen har att bestämma över motsätter man sig den ideologi som predikar alla världens totala relativitet, därför att man menar att den i praktiken leder till att alla inte får samma chans. Så uppfattat tycks personalens budskap vara just vad "det mångkulturella samhällets" kritiker redan många gånger påpekat, det är majoriteten som är vinnarna - Åt dem som har skall varda givet! Risker man tycks se framför sig är att det av barnen i norra Botkyrka blir inget annat än andra klassens medborgare, med rådråkad svenska och med främmande traditioner och vanor, därför också med sämre förutsättningar.

Vad vår studie tyder på är att om man tidigare kunde säga att "det svenska" var en rad abstrakta värden och symboler som hade med samhället som helhet att göra, "folkhemmet", "välfärd", "rättvisa" osv, så handlar det nu på en nivå mer om språket (i bestämd form!) och vissa bestämda och tydligt artikulerade seder, bruk och traditioner. På en annan och mindre tydligt artikulerad nivå handlar det dessutom om vissa upplevelsekvälitéer (tex lukten av svamp en höstdag), sätt att behandla känslor

---

⁸ Med detta perspektiv kan, men behöver alltså inte, en värdenas kontinuitet impliceras.

(konfliktundvikande), att vara rationell och modern och inte bunden av klass eller traditioner, att vara en väljande och fri individ.⁹

Våra intervjuer ekar inte av kraftfullt formulerade ideologiska uttalanden och slagord med patos, utan snarare av försiktiga funderingar kring egna och ofta dyrköpta erfarenheter. Det perspektiv personalen tycks vilja förmedla är, som vi förstått det, att den typ av mångkulturell retorik som varit rådande i de flesta av de byråkratiska strukturer som omger dagisvärlden, döljer det enkla faktum att det trots allt är i Sverige barnen ska leva, oavsett deras ursprung. Detta Sverige är kanske inte alltid den bästa av världar, nog skulle vi kunna leva också på andra sätt. Men nu har vi det som vi har det, och att låta några hamna utanför gemenskapen är varken jämlikt eller rättvist.

---

⁹ Etnologen Karl-Olov Arnstberg (1989) har beskrivit hur det "moderna" rationalistiska tänkandet som utvecklas under 1900-talet i västvärlden slår rot i Sverige. Den rationellt målinriktade människan ser förnuftet och logiken som det som styr henne: "Hon vill inte se sig själv som bärare av en tidsbunden retorik och estetik utan såsom bärare av ett 'förnuft på väg' /.../ Det kulturella skulle vara ett nederlag, ett uppgivande av förnuftet såsom ledstjärna, ett uppgivande av utvecklingstanken. (s. 129, efter Runfors 1993). Det "rationella målinriktade tänkandet" kan innebära att inställningen till kultur blir tvehågsen. Arnstberg använder begreppspar "kultur som aktivitet" och som "kultur som determinant" för att beskriva detta. Så länge kultur är något man kan förhålla sig till och välja utifrån rationella förnuftskäl går det bra. Däremot har den "rationella människan" svårt att acceptera kultur som "determinant", som något som genomsyrar tillvaron och påverkar handlandet. Människor som inte har ett logiskt, praktiskt förhållningsätt till kultur utan låter "kulturen bestämma" blir med detta synsätt mindre moderna människor (Arnstberg 1989:119ff, efter Runfors 1993). "Kulturella hänsyn" och acceptering av vissa etniska mönster kan alltså helt komma i motsättning till det "rationella tänkandet". (Runfors 1993:35).